

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Paullina Simons
THE BRONZE HORSEMAN

Copyright © 2001 by Paullina Simons. All rights reserved.
Published by arrangement with HarperCollins Publishers.
Translation Copyright © 2015 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-01350-4

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

BRONZANI
KONJANIK
Pavlina Sajmons

Prevela Zvezdana Šelmić

 izdavaštvo
vulkan

Beograd, 2015.

Mojim dragim baki i deki, Mariji i Levu Handleru, koji su doživeli Prvi svetski rat, Oktobarsku revoluciju i Ruski građanski rat, preživeli Drugi svetski rat, opsadu Lenjingrada i evakuaciju, glad i čistke, Lenjina i Staljina, a u poodmaklom životnom dobu još i dvadeset leta u Njujorku bez klima-uređaja. Bog vas blagoslovio.

*Stoga kad se vreme uspokoji
I na kopnu živimo gore
Duše nam ištu besmrtno more
Što dovede nas âmo
Da možemo u času odlutati tamo
Videti igru dece na prelepom žalu
I čuti moćni huk u beskonačnom valu.*

Vilijam Vordsvort
(prevod: Nebojša Pajić)

Mapa Lenjingrada

PRVA KNJIGA

LENJINGRAD

PRVI DEO

BLISTAVI SUMRAK

MARSOVO POLJE

1

Svetlost je dopirala kroz prozor, zapljuskujući jutrom čitavu sobu. Tatjana Metanova je spavala nedužnim snom, snom radosti, toplote, belih lenjin-gradskih noći, jasmína u junu. Najviše od svega, opijena životom, spavala je bujnim snom bezbrižne mlade osobe.

Nije spavala još dugo.

Kada su sunčevi zraci stigli do podnožja Tatjaninog kreveta, navukla je pokrivač preko glave, pokušavajući da se skloni od dnevnog svetla. Vrata sobe su se otvorila i čula je kako škripi pod. Jednom. To je bila njena sestra Daša.

Darija, Daša, Dašenjka, Daška.

Ona je bila ono najlepše u Tatjaninom životu.

No u ovom trenutku Tatjana je bila spremna da je zadavi. Daša je pokušala da je probudi i, nažalost, uspela je. Dašine snažne ruke žustro su drmusale Tatjanu, a njen inače melodičan glas sada je neprijatno siktao. „Pst! Tanja! Probudi se. Probudi se!“

Tatjana je jeknula. Daša je povukla pokrivač.

Nikada razlika od sedam godina nije bila očiglednija nego sada, kad je Tatjana želela da spava, a Daša je...

„Prekini“, mumlala je Tatjana, bezuspešno pipajući iza leđa da nađe pokrivač i povuče ga preko sebe. „Zar ne vidiš da spavam? Šta to izigravaš? Mamu?“

Vrata sobe su se otvorila. Dva škriputanja poda. To je bila mama. „Tanja? Budna si? Hajde, odmah ustani.“

Tatjana nikad nije ni pomislila da je majčin glas melodičan. Kod Irine Metanove nije bilo ničega mekog. Bila je sitna, naprasita i puna srdite energije koju je širila oko sebe. Nosila je maramu da skloni kosu sa lica, jer je verovatno od jutros već klečala i ribala zajedničko kupatilo u ovoj plavoj letnjoj haljini. Izgledala je umorno i kao da joj je već dosta nedelje.

„Šta, mama?“ upitala je Tatjana, ne dižući glavu s jastuka. Osetila je dodir Dašine kose po leđima. Sestra joj je položila ruku na nogu i sagnula se kao da će je poljubiti. Tatjana je osetila kratkotrajnu nežnost, ali, pre nego što je Daša stigla išta da kaže, prekinuo ju je mamin oštar glas. „Ustani, brzo. Na radiju će za nekoliko minuta biti važno saopštenje.“

„Gde si bila noćas?“ upitala je Tatjana šapatom Dašu. „Došla si kad se već razdanilo.“

„Pa nisam ja kriva“, odgovorila je Daša vedrim šapatom, „što je svanulo već u ponoć! Došla sam u sasvim pristojno vreme, u dvanaest.“ Nasmešila se. „A ti si već spavala.“

„Svanulo je u tri, a ti nisi bila kod kuće.“

Daša je oklevala. „Reći ću tati da sam se našla sa druge strane reke kad su se mostovi podigli u tri.“

„Da, najbolje tako. Objasni mu i šta si radila na drugoj strani reke u tri ujutro.“ Tatjana se okrenula u krevetu. Daša je danas izgledala naročito lepo. Imala je neposlušnu smeđu kosu i živahno, okruglo lice sa crnim očima koje su reagovala na sve. Sada je reagovala izrazom veselog nerviranja. Tatjana se takođe nervirala – ali ne baš veselo. Želela je da spava dalje.

Primetila je napeto majčino lice. „Kakvo saopštenje?“

Majka je skidala posteljinu sa kauča.

„Mama! Kakvo saopštenje?“ ponovila je Tatjana.

„Biće zvanično saopštenje, za nekoliko minuta. To je sve što znam“, odgovorila je mama namršteno, vrteći glavom, kao da kaže *kako ne shvataš?*

Tatjana se na to ipak nekako razbudila. Saopštenje. Retko se dešavalo da muziku prekidaju saopštenja vlasti. „Možda smo ponovo napali Finsku.“ Protrljala je oči.

„Tišina“, rekla je mama.

„A možda su oni napali nas. Hoće da vrate granice na staro, kakve su bile pre prošle godine.“

„Ma nismo ih napali“, rekla je Daša. „Prošle godine smo samo vratili granice kakve su bile ranije. Pre nego što smo izgubili taj deo teritorije posle Velikog rata. A ti ne treba da prisluškuješ kad odrasli pričaju.“

Bronzani konjanik

„Nismo mi izgubili teritorije“, ispravila ju je Tatjana. „Drug Lenjin ih je svojom voljom prepustio. To se ne računa.“

„Tanja, nismo u ratu sa Finskom. Ustani sada.“

Tatjana nije poslušala. „Onda sa Letonijom? Litvanijom? Belorusijom? Zar ih nismo upravo pripojili posle sporazuma između Staljina i Hitlera?“

„Tatjana Georgijevna! Prekini!“ Kad bi je majka oslovila i ličnim i očevim imenom, to je značilo da nije raspoložena da sluša njeno glupiranje.

Tatjana se pretvarala da se uozbiljila. „Pa šta onda ostaje? Već smo uzeli pola Poljske.“

„Rekla sam da prekineš!“, povikala je mama. „Dosta igranja. Izlazi iz kreveta. Darja Georgijevna, postaraj se da ti sestra ustane.“

Daša se nije ni pomerila.

Mama je, gundajući, izašla iz sobe.

Daša se žurno okrenula ka Tatjani i zaverenički spustila glas. „Imam nešto da ti kažem!“

„Nešto dobro?“ Tatjanu je odmah obuzela radoznalost. Daša joj je obično malo šta govorila o svom „odraslom“ životu. Tatjana je sela u krevet.

„Nešto divno!“, šaputala je Daša. „Zaljubila sam se!“

Tatjana je prevrnula očima i vratila se na jastuk.

„Prekini!“ Daša je skočila preko nje. „Ovo je ozbiljno, Tanja.“

„Da, dobro, dobro. Da li si ga upoznala juče, posle podizanja mostova?“, nasmešila se.

„Juče smo se videli treći put.“

Tatjana je zavrtela glavom, gledajući Dašu čija radost je bila zarazna. „Hoćeš li sad sići sa mene?“

„Ne, nikako ne mogu“, odgovorila je Daša i počela da je golica. „Sve dok ne kažeš 'Radujem se, Dašo.'“

„Zašto bih to rekla?“, povikala je Tatjana, smejući se. „Ne radujem se. Prekini! Zašto bih se radovala? Nisam *ja* zaljubljena. Prestani!“

Mama se vratila u sobu, noseći na poslužavniku šest šolja i srebrni samovar – kičenu posudu sa malom slavinom u kojoj se greje voda za čaj. „Vas dve, odmah prestanite! Zar me niste čule?“

„Da, mama“, rekla je Daša i još jednom zagolicala Tatjanu.

„Joj!“, povikala je Tatjana iz sveg glasa. „Mama, mislim da mi je slomila rebra.“

„Slomiću ja nekog, ako se ne smirite. Suviše ste velike za takve igre.“

Daša je isplazila Tatjani jezik. „Potpuno odrasle“, odgovorila je Tatjana. „Naša mamica ne zna da su tebi samo dve godine.“

Dašin jezik je ostao isplažen. Tatjana je pružila ruku i uhvatila ga. Daša je ciknula. Tatjana ju je pustila.

„Pa šta sam vam kazala?“ povikala je mama.

Daša se nagnula ka Tatjani. „Čekaj da ga upoznaš“, šapnula je. „Nikad nisi videla nikog tako lepog.“

„Šta, znači lepši je od onog Sergeja sa kojim si me mučila? Zar nisi pričala da je on lep?“

„Prekini“, oštro je šapnula Daša i pljesnula je po nozi.

„Naravno“, nasmešila se Tatjana. „A to je bilo prošle nedelje, zar ne?“

„Ti to ne možeš da razumeš, jer si još uvek neobuzdano dete.“ Ponovo ju je pljesnula. Mama je dreknula iz druge sobe. Devojke su se smirile.

Ušao je njihov otac, Georgij Vasiljevič Metanov. Bio je onizak, u četrdesetim godinama, sa gustom, neurednom crnom kosom koja tek što je počela da sedi. Daša je tu kovrdžavu kosu nasledila od tate. Prošao je pored kreveta, bacivši pogled na Tatjanu, još uvek pod pokrivačem. „Tatjana, podne je. Ustani, inače će biti nevolje. Hoću da si obučena za dva minuta.“

„To je lako“, odgovorila je Tatjana, iskočila iz kreveta i pokazala porodici da još uvek ima na sebi suknju i bluzu od juče. Mama i Daša su zavrtele glavom; mama umalo da se nasmeši.

Tata je pogledao ka prozoru. „Šta ćemo da radimo sa njom, Irina?“

Ništa, pomislila je Tatjana, ništa neće biti dok god tata gleda na drugu stranu.

„Moram da se udam“, rekla je Daša, još uvek sedeći na krevetu. „Da konačno dobijem svoju sobu u kojoj ću se presvlačiti.“

„Sigurno se šališ“, odgovorila je Tatjana, skačući po krevetu. „Naravno da ćeš živeti ovde sa mužem. Ja, ti, on, svi ćemo spavati u istom krevetu, a Paša kraj naših nogu. Romantično, zar ne?“

„Nemoj da se udaješ, Dašenjka“, odsutno je rekla mama. „Tanja ovog puta ima pravo. Nemamo mesta za njega.“

Otac je oćutao, samo je uključio radio.

U dugoj, uzanoj sobi nalazio se krevet koji su delile Tatjana i Daša, kauč na kom su spavali mama i tata i nizak poljski krevet na kome je spavao Tatjanin brat blizanac, Paša. Njegov ležaj se nalazio kraj podnožja velikog kreveta, pa je Paša često govorio da je pas čuvar svojih sestara.

Ispred sobe je bilo malo predsoblje, iz kojeg se ulazilo u sobu gde su živeli tatini roditelji, baka i deka. Ponekad je Daša spavala na malom kauču u tom predsoblju, kad bi se suviše kasno vratila iz grada pa nije htela da budi roditelje i izaziva nevolje. Taj kauč je bio dugačak samo metar i po i

Bronzani konjanik

mnogo više bi odgovarao Tatjani, koja je i sama bila visoka samo metar i po, ali Tatjana nije morala da spava u predsoblju, jer se retko dešavalo da kasno dođe kući – sa Dašom je bilo sasvim drugačije.

„Gde je Paša?“, upitala je Tatjana.

„Završava doručak“, odgovorila je mama. Nikako nije mogla da se smiri. Tata je sedeo na starom kauču, nepomičan poput kuće, a mama se vrtela svuda oko njega, podizala prazne paklice cigareta, poravnavala knjige na polici, brisala dlanom stočić. Tatjana je i dalje stajala na krevetu. Daša je i dalje sedela.

Metanovi su imali sreće – imali su dve sobe i odvojeni komadić zajedničkog hodnika. Pre šest godina ugradili su vrata kojima su pregradili hodnik. Sad su maltene imali sopstveni stan. Iglenkovi su morali da spavaju svih šestoro u istoj sobi – bez hodnika. E, to je stvarno bilo nezgodno.

Sunce je prodiralo kroz lepršave bele zavese.

Tatjana je znala da ima samo trenutak, kratak delić vremena u kome je okružena svim mogućnostima ovog dana. Sledećeg časa sve će nestati. A u ovom času sve je još postojalo. Ipak... to sunce koje obasjava sobu, daleka tutnjava autobusa koja dopire kroz otvoren prozor, povetarac.

Ovo je bio Tatjanin omiljeni trenutak u nedeljnom danu: sam početak.

Ušao je Paša, a za njim baka i deka. Iako su on i Tatjana bili blizanci, nisu uopšte ličili. On je bio zdepast i tamnokos, pljunuti otac. Pozdravio je Tatjanu klimanjem glave. „Lepa frizura“, rekao je tiho.

Tatjana mu je isplazila jezik. Još se nije očešljala.

Paša je seo na svoj ležaj, a baka se smestila kraj njega. Pošto je ona bila najviša od svih Metanovih, čitava porodica ju je slušala u svemu osim po pitanjima morala, za koja je bio nadležan deka. Baka je bila imponantna, praktična i sedokosa. Deda je bio skroman, ljubazan i tamnokos. Seo je kraj tate na kauč. „Ovo je nešto veliko, sine“, rekao je.

Tata je zabrinuto klimao glavom.

Mama je nastavila da zabrinuto posprema.

Tatjana je gledala kako baka gladi Pašu po leđima. „Paša“, pozvala je brata, pa se spustila na sve četiri da bi otišla do ivice kreveta i povukla ga za rame. „Hoćeš da posle odemo u Tavričeski park? Pobeđiću te u ratu.“

„Samo se ti nadaj“, odgovorio je Paša. „Nikad me nećeš pobediti.“

Radio je zakrčao. Bilo je tačno pola jedan, 22. juna 1941.

„Tanja, čuti i sedi“, naredio je tata. „Samo što nije počelo. I ti, Irina. Sedi.“

Začuo se glas druga Vjačeslava Molotova, Staljinovog ministra inostranih poslova:

„Građani i građanke Sovjetskog Saveza – Vrhovni sovjet narodnih komesara i njegov predsednik, drug Staljin, ovlastili su me da izdam sledeće saopštenje. Danas u četiri ujutro, bez objave rata i bez ikakvih prethodnih zahteva prema Sovjetskom Savezu, nemačke trupe napale su našu zemlju, napale su granicu na mnogo mesta i bombardovale su iz vazduha gradove Žitomir, Kijev, Sevastopolj, Kaunas i mnoge druge. Napad je izvršen uprkos činjenici da postoji sporazum o nenapadanju između Sovjetskog Saveza i Nemačke, sporazum kojeg se Sovjetski Savez strogo pridržavao. Napadnuti smo, iako od potpisivanja sporazuma nemačka vlada nije imala nikakve primedbe na ispunjavanje obaveza Sovjetskog Saveza...

Vlada vas poziva, građani i građanke Sovjetskog Saveza, da se još čvršće okupite oko naše velike Boljševičke partije, oko sovjetske vlasti i našeg velikog vođe, druga Staljina. Pravda je na našoj strani. Neprijatelj će biti poražen. Pobjeda će biti naša.“

Radio je začutao, a porodica je ostala da sedi, zaprepašćena i zanemela.

Tata je prvi progovorio. „O, bože.“ Zagledao se pravo u Pašu.

„Moramo odmah otići i izvaditi novac iz banke“, rekla je mama.

„Zar ponovo evakuacija?“, upitala je baka Ana. „Da li možemo preživeti još jednu? Skoro da je bolje ostati u gradu.“

„Da li ću moći da dobijem posao u evakuaciji?“, pitao se deka. „Već mi je skoro šezdeset četiri. Vreme je da umrem, a ne da se selim.“

„Lenjingradski garnizon neće ići u rat, zar ne?“, pitala je Daša. „Rat će doći ovamo, kod njih?“

„Rat!“, rekao je Paša. „Tanja, da li si čula? Prijaviću se u vojsku. Idem da se borim za majčicu Rusiju.“

Pre nego što je Tanja stigla da kaže šta misli – a to je bilo samo jedno nezizmerno uzbuđeno „Au!“ – otac je skočio sa kauča da odgovori Paši. „Gde ti je pamet? Ko bi tebe primio?“

„Hajde, tatic“, nasmešio se Paša. „Za rat su uvek potrebni ljudi.“

„Ljudi, da. A ne deca“, obrecnuo se tata, klečeći na podu i gledajući pod Tatjanin i Dašin krevet.

„Rat, pa to nije moguće“, polako je rekla Tatjana. „Zar nije drug Staljin potpisao mirovni ugovor?“

Mama je počela da sipa čaj. „Tanja, ovo je stvarno. Stvarno je.“

Bronzani konjanik

Tatjana je pokušala da suzbije oduševljenje u glasu. „Da li ćemo morati da se... *evakuišemo*?“

Tata je ispod kreveta izvukao stari, ofucani kofer.

„Zar već?“, upitala je Tatjana.

Ona je za evakuaciju znala od bake i deke, koji su pričali o nemirima iz vremena Revolucije 1917, kada su otišli zapadno od Urala, da žive u selu čije ime Tatjana nikako nije mogla da zapamti. Čekali su voz sa svom svojom imovinom, i bila je strašna gužva, i prelazili su Volgu skelama...

Tatjana se radovala promeni. Bila je uzbuđena zbog nepoznatog. Ona je jednom nakratko bila u Moskvi kad joj je bilo osam godina – da li se to uopšte računa? A Moskva nije egzotična. Nije Afrika ili Amerika. Nije čak ni Ural, samo obična Moskva. Osim Crvenog trga nema ništa naročito, čak nije ni lepa.

Metanovi su nekoliko puta išli na izlete u Carsko selo i u Peterhof. Letnju carsku rezidenciju boljševici su pretvorili u raskošne muzeje okružene parkovima. Kada je Tatjana lutala dvoranama Peterhofa, pažljivo gazeći po hladnom, šarenom mermeru, nije mogla da poveruje da je postojalo vreme kada su ljudi živeli u svemu tome.

No onda bi se porodica vratila u Lenjingrad, u svoje dve sobe u Petom sovjetu, i pre nego što bi Tatjana stigla do svoje sobe, morala je da prođe pored šestoro Iglenkovih koji su živeli u sobi sa većito otvorenim vratima prema hodniku.

Kad je Tatjani bilo tri godine, porodica je letovala na istom onom Krimu koji su danas napali Nemci. Od čitavog putovanja najviše se sećala da je to bilo prvi put da je jela sirovi krompir. A i poslednji. Videla je punoglavce u bari i spavala je pokrivena čebetom u šatoru. Nejasno se sećala mirisa morske vode. Bio je april, i u ledenom Crnom moru Tatjana je dotakla svoju prvu i poslednju meduzu, koja je lebdela u vodi pored njenog sićušnog golišavog tela i naterala je da vrisne od oduševljenja i užasa.

Pomisao na evakuaciju ispunila je Tatjanu neopisivim uzbuđenjem. Rođena je 1924, iste godine kad je umro Lenjin, *posle* revolucije, *posle* gladi, *posle* građanskog rata, *posle* najgorih stvari, ali i *pre* bilo čega dobrog. Rođena je *za vreme*.

Deka se zagledao u nju, kao da procenjuje. „Tanječka, na šta sad misliš?“ Pokušala je da se smiri. „Ni na šta.“

„Šta se dešava u toj tvojoj glavici? Rat je. Da li razumeš?“

„Da, razumem.“

„Nekako mi se čini da ipak ne razumeš.“ Deko je zastao. „Tanja, život kakav si dosad vodila je završen. Zapamti šta ti kažem. Od danas pa nadalje ništa neće biti onako kako si zamišljala.“

„Da!“, povikao je Paša. „Ima da isprašimo Nemce pravo u pakao, gde im je i mesto!“ Nasmešio se Tatjani, a ona mu je uzvratila.

Mama i tata su ćutali.

„Da“, rekao je tata. „A šta onda?“

Baka je prešla da sedne na kauč pored deke. Spustila je svoju krupnu šaku povrh njegove, nabrala usne i klimnula glavom, i Tatjana je po tome videla da baka zna nešto što će zadržati za sebe. Deko je to takođe znao, ali, šta god da je to bilo, nije bilo ni primeti Tatjaninom uzbuđenju. U redu je, pomislila je. Oni ne razumeju. Oni nisu mladi.

Mama je prekinula tišinu. „Šta to radiš, Georgiju Vasiljeviču?“

„Suviše dece, Irina Fjodorovna. Suviše dece za koju treba brinuti“, odgovorio je on, petljajući oko Pašino kofera.

„Stvarno, tata?“, upitala je Tatjana. „O kojem od svoje dece ne bi želeo da brineš?“

Tata nije odgovorio, nego je prišao Pašinih fiokama u komodi koju su svi delili i počeo nasumično da baca u kofer dečakovu odeću.

„Poslaću ga odavde, Irina. Poslaću ga u kamp u Tolmačevu. Ionako bi otišao tamo sledeće nedelje, sa Volodom Iglenkovim. Sad će samo otići malo ranije. Neka i Voloda krene sa njim. Nini će biti drago ako odu nedelju dana ranije. Videćeš. Sve će biti u redu.“

Mama je zavrtila glavom. „Tolmačevo? Tamo će biti bezbedan? Jesi li siguran?“

„Potpuno.“

„Ne potpuno“, javio se Paša. „Tata, pa počeo je rat! Neću da idem u kamp. Hoću u vojsku.“

Bravo, Paša, pomislila je Tatjana, ali tata se okrenuo da prostreli njenog brata pogledom; tog trenutka Tatjana je naglo udahнула, jer je iznenada sve shvatila.

Tata je ščepao Pašu za ramena i počeo da ga drmusa. „Šta to govoriš? Jesi li lud? U vojsku?“

Paša je pokušavao da se oslobodi, ali tata ga nije puštao.

„Tata, pusti me.“

„Pavele, ti si moj sin i sad ćeš da me slušaš. Prvo i pre svega treba da napustiš Lenjingrad. Onda ćemo pričati o javljanju u vojsku. Sada moraš na voz.“

Bilo je nečega neprijatnog i ružnog u prizoru u maloj sobi, pred tako mnogo ljudi. Tatjana je poželela da se okrene na drugu stranu, ali čak ni za to nije bilo dovoljno mesta. Preko puta nje su bili baka i deka, iza nje Daša, a sa leve strane mama, tata i brat. Zagledala se u svoje šake i onda zatvorila